

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ Β΄. ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΗΣ 15ΕΤΙΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΙΑΣ ΤΟΥ (2008-2023).¹

Αθανάσιος Αν. Αγγελόπουλος*

Καθηγητής Πανεπιστημίου, Διευθύνων Σύμβουλος Ι.Ε.Θ.Π.
«Μέλαθρον Αναστασίου-Ιουλίας Μπίλλη». Ελλάδα, Θεσσαλονίκη.

Περίληψη:

1. Οικονομική κρίση στην Ελλάδα. Ο Αρχιεπίσκοπος είναι πρωτοπόρος ως πνευματικός Ηγέτης, στην αντιμετώπιση της βαθιάς οικονομικής κρίσεως. Κύριο πρόβλημά του είναι η αντιμετώπιση της φτώχειας στο Κοινωνικό Κράτος. Η συμβολή του μοναδική, σε συνεργασία με την Πολιτεία.

2. Εκκλησιαστική περιουσία. Συγκεκριμένες πρωτοβουλίες-δράσεις αξιοποιήσεως της εκκλησιαστικής περιουσίας υπέρ του Λαού και του Ιερού Κλήρου της Εκκλησίας της Ελλάδος. Δηλώνει: «Η Εκκλησία προσφέρει και πάλι όση Αυτή δύναμις», «το μερίδιο που της αναλογεί, με σεβασμό και ευθύνη προς το ανθρώπινο πρόσωπο ως εικόνα του Θεού».

3. Κράτος και Εκκλησία Σκοπίων. Συμβολή Μακαριωτάτου, σε ιστορική και ιεροκανονική βάση, στο θέμα ονοματοδοσίας του Κράτους και της Εκκλησίας των Σκοπίων στην νέα «Δημοκρατία της Βορείου Μακεδονίας», σε συνεργασία με την Πολιτεία της Ελλάδος και το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.

4. Ουκρανία – Ρωσία. Συμβολή Αρχιεπισκόπου, σε ιστορική και ιεροκανονική βάση, στην επίλυση του Αυτοκεφάλου της Ουκρανικής Ορθοδόξου Εκκλησίας.

5. Πανδημία Covid 19. Στην πανδημία παρεμβαίνει ο Μακαριώτατος και συνιστά σωστά στο Λαό να εμβολιασθεί, κατά του αντιεμβολιαστικού κινήματος ιστάμενος, με σοβαρά επιχειρήματα.

6. Κοινωνική τρομοκρατία. Το πρόβλημα της κοινωνικής τρομοκρατίας απασχολεί ιδιαίτερα τον Μακαριώτατο. Δηλώνει: «Ζητείται η ανατροπή των πάντων. Κυριαρχεί αυτό, που προσφυώς ονομάστηκε επανάσταση του οτιδήποτε». «Ο μηδενισμός εκβάλλει σε βία και καταστροφή». «Ζητούμε όλοι να ακουστόμαστε». Οι θέσεις του συνιστούν είδος κοινωνικού μανιφέστου.

Article info:

Received: July 26, 2022

Corrected: September 9, 2022

Accepted: December 3, 2022

Λέξεις Κλειδιά:

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ Β΄
(2008-2023),
ΘΕΣΜΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΕΡΓΟΥ,
ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ,
ΜΕΡΙΜΝΑ ΕΦΗΜΕΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ,
ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID 19,
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ - ΕΠΙΣΤΙΤΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ,
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ,
ΟΥΚΡΑΝΙΚΟ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟ,
ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΑΝΑΤΑΡΑΞΕΙΣ,
ΝΕΟΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥΡΚΙΑΣ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ.

¹ Εισήγηση στην Ημερίδα του *Ιδρύματος Εθνικού και Θρησκευτικού Προβληματισμού* για την 15ετία του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερωνύμου Β (29/01/2023)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Είχαμε το μεγάλο προνόμιο από του Ιδρύματος Εθνικού και Θρησκευτικού Προβληματισμού (Ι.Ε.Θ.Π.), να οργανώσουμε Επιστημονική Εσπερίδα στον Φιλολογικό Σύλλογο Αθηνών, στον ιστορικό «ΠΑΡΝΑΣΣΟ», στις 19 Μαρτίου 2018, για την 10ετία Αρχιεπισκοπίας του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερωνύμου του Β΄ (2008-2018).

Μετά το πέρας της ωραίας εκείνης εκδηλώσεως, παρουσία, προσωπικώς, του Μακαριωτάτου, και εκλεκτού Ακροατηρίου, στην κατάμεστη Μεγάλη Επίσημη Αίθουσα Τελετών του «ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ», όπου έγιναν ειδικές για τον τιμώμενο ανακοινώσεις και έλαβε χώρα μουσικό καλλιτεχνικό πρόγραμμα του καλλιτέχνη – τραγουδιστή της Ορθοδοξίας και του Γένους μας Πέτρου Γαϊτάνου, του Σεμνού, είχαμε προσωπικά υποσχεθεί στην κατακλείδα του Συμποσίου εκείνου, να επανέλθουμε, Θεού θέλοντος, στην 15ετία του Μακαριωτάτου.

Και, ιδού, τηρούντες τον λόγο τιμής εκείνον οι ίδιοι συντελεστές, η παρούσα Ακαδημαϊκή Διαδικτυακή Εσπερίδα. Λαμβάνει χώρα, από σκοπού, την παραμονή της Μεγάλης Εορτής της Παιδείας και των Γραμμάτων, των Τριών Ιεραρχών, στις 29 Ιανουαρίου 2023, ημέρα Κυριακή, ώρ. 18:00-21:00μ.μ.. Γιατί; Το «γιατί» εξηγούμε στην οικεία ενότητα, σε αναφορά προς τον Άγιο Ιερώνυμο, προστάτη Άγιο του Βιβλίου, των Βιβλιοθηκών και των Βιβλιοφίλων.

Κύριο χαρακτηριστικό, από απόψεως γεωπολιτικού, γεωοικονομικού, γεωκοινωνικού και γεωθρησκευτικού ευρύτερου περιβάλλοντος στην Ελλάδα και στην Ε.Ε., με κύριο θύμα την Πατρίδα μας, της 10ετίας, που επεκτείνεται ως την τωρινή 15ετία, που διαποιμνέει ο τιμώμενος Αρχιεπίσκοπος την Αγιωτάτη Εκκλησία της Ελλάδος, ήταν το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό Ζήτημα των Μνημονίων, κατά το, κοινώς και αληθώς, λεγόμενο.

Η Εκκλησία της Ελλάδος, με μπροστάρη – πρωτοπόρο τον Μακαριώτατο, έθεσε την χείρα της «επί το άροτρον»² της ξεραμένης γης της Πατρίδος μας, λόγω της πρωτοφανούς εκείνης κρίσεως, δίκην σημερινής και εξελισσομένης ενεργειακής και κλιματικής αλλαγής, τ.ε. παρ-αλλαγής. Την μνημονιακή κρίση εκείνη βιώσαμε οι Έλληνες, καθένας με τον δικό του τρόπο – πόνο, και εξακολουθούμε, ως εις επίλογο, να την βιώνουμε στο «πετσί μας», κατά το, λαϊκώς, λεγόμενο. Υπενθυμίζουμε την αρχή του δράματος, του 2008-2009, με το κράχ του παγκοσμίου οικονομικού κολοσσού στις Η.Π.Α., στο πρόσωπο της Λήμαν Μπράδερς. Προκάλεσε διεθνές οικονομικό τσουνάμι, τα απόνερα του οποίου κατέκλυσαν και την Ευρώπη, ειδικότερα την Ε.Ε., και έπληξαν, κυρίως, και την πατρίδα μας. Η Εκκλησία της Ελλάδος, ως Κοινωνικό-Πνευματικό Κράτος εν Κράτει, σε στενή συνεργασία με την Πολιτεία, στα πλαίσια της συναλληλίας και συμπορεύσεως στο πεδίο της Κοινωνίας των Πολιτών, παρεμβαίνει δυναμικά στην κρίσιμη κατάσταση εκείνη, με την εναργή και τελεσφόρο στάση της, «λόγοις και έργοις».

2 Κατά Λουκάν 9, 62.

Πως, τότε, στην αρχή-αρχή της μνημονιακής κρίσεως παρενέβη η Εκκλησία; Ως αντιπροσωπευτικό δείγμα μνημονεύουμε την Εγκύκλιο-Μανιφέστο της Τακτικής Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, υπό την Προεδρία του Μακαριωτάτου, στις 5-8 Οκτ., 2010. Θέμα της Εγκυκλίου: «Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος Προς το ΛΑΟ. Η Εκκλησία απέναντι στην σύγχρονη κρίση. Η Εκκλησία μιλάει στα παιδιά της με τη γλώσσα της ευθύνης, της αληθείας και της Αγάπης», Νοέμβριος 2010.³

Ένα μόνο απόσπασμα: «Οι ημέρες που ζούμε είναι δύσκολες και κρίσιμες. Περνούμε ως χώρα μια δεινή οικονομική κρίση, που δημιουργεί στους πολλούς ανασφάλεια και φόβο. Δεν γνωρίζουμε, τι είναι αυτό που μας έρχεται, την επόμενη μέρα. Η χώρα μας φαίνεται να μην είναι πλέον ελεύθερη αλλά να διοικείται επί της ουσίας από τους δανειστές μας. Γνωρίζουμε ότι πολλοί περιμένετε από την ποιμαίνουσα Εκκλησία να μιλήσει και να τοποθετηθεί πάνω στα γεγονότα, που παρακολουθούμε... Μαζί με την πνευματική, κοινωνική και οικονομική κρίση συμβαδίζει και η πάσης φύσεως ανατροπή».

Α΄ ΜΕΡΟΣ. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Το αντικείμενο δράσεως, μάλλον, συνδράσεως, των δύο θεσμών του Κράτους μας, της Πολιτείας και της Εκκλησίας, επικεντρώθηκε στον ευαίσθητο κοινωνικό άνθρωπο, προς συντήρηση, αντί του κινδύνου ρήξεως, του ιστού της Κοινωνίας και προς διέξοδο από την κρίση εκείνη. Που οδεύει τώρα, και τυπικά, μετά μια 12ετία, στον επίλογό της, με τις συνέπειές της όμως ακόμη παρούσες, όπως, μόλις, προείπαμε.

Όπως, πολύ σοφά, από καιρού εις καιρό, λέγει ο Μακαριώτατος, έκτοτε ως σήμερα και πάντοτε στην Πατρίδα μας, οι δύο Θεσμοί, Εκκλησία και Πολιτεία, έχουν χρέος, εκ της υφής και υποστάσεώς των, της συμπορεύσεως, συνεργασίας και συναλληλίας, επί του πεδίου της Κοινωνίας των ανθρώπων, πολιτών και συγχρόνως πιστών. Ομιλεί, επιλέξει, για «**το χάρισμα της συναλληλίας και αλληλοκατανόησης** μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας» και ότι «από τη στάση αυτή **ο μεγάλος κερδισμένος θα είναι η Πατρίδα μας**».⁴ Και είχε, και έχει, απόλυτο δίκαιο ο Μακαριώτατος.

Υπήρξε, προσωπικά, ο Μακαριώτατος πρωτοπόρος, ως Πνευματικός Ηγέτης, στον αγώνα εκείνο. Δεν είναι του υποφαινομένου ο χαρακτηρισμός για τον Μακαριώτατο ως **πρωτοπόρο** υπέρ του κοινωνικού Κράτους. Καθώς μελετώ, εκ νέου, επικαίρως, την ομιλία μου στον «ΠΑΡΝΑΣΣΟ», για τα 10χρονα του Αρχιεπισκόπου στον περίπυστο και πολυυπεύθυνο Θρόνο, «στέφανον εξ ακανθών» (Δοξαστικό Όρθρου Μεγάλης Παρασκευής), των Αθηνών, εξάγω, επικαίρως, και για την 15ετία Του, δύο αποσπάσματα εδώ από την ομιλία εκείνη, προς απόδειξη του ζητουμένου. Γιατί; Διότι έχουν και σήμερα, στην 15ετία Του, επικαιρότητα.

3 Εγκύκλιος 2010

4 Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος 2022.

Ο τότε, το 2018, νυν τέως, Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Καθηγητής Πανεπιστημίου, Προκόπης Παυλόπουλος, μόλις υπεραξίως εκλεγείς Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, άνδρας σοφός, συνετός, του μέτρου και της διακρίσεως, όπως ο Αρχιεπίσκοπος, αποδεδειγμένα, είπε επιλέξει, για το θεσμικό-κοινωνικό πρόσωπο του Μακαριωτάτου, ως Προκαθημένου της Εκκλησίας της Ελλάδος, τα εξής: **«στην <καρδιά> κυριολεκτικά της βαθιάς κοινωνικής και οικονομικής κρίσης, που έχει πλήξει κυρίως την κοινωνία μας, αναλάβετε πλειάδα ουσιαστικών – και μακράν της περιττής δημοσιότητας – πρωτοβουλιών για την στήριξη του χειμαζομένου κοινωνικού συνόλου, ιδίως δε των οικονομικά ασθενεστέρων. Με τον τρόπο αυτό η Εκκλησία της Ελλάδος κάλυψε πολλά και σημαντικά κενά ως προς την επαρκή λειτουργία του κοινωνικού Κράτους, στο οποίο η Πολιτεία μόνη δεν θα ήταν σε θέση ν' αντεπεξέλθει. Υπό τα δεδομένα αυτά η Εκκλησία της Ελλάδος έσπευσε, εγκαίρως και αποτελεσματικώς, προς την κατεύθυνση της υπεράσπισης του κοινωνικού ιστού και, συνακόλουθα, της αποφυγής της ρήξης του, η οποία θα είχε επιπλέον ανυπολόγιστες συνέπειες για την πορεία προς την οριστική έξοδο του τόπου μας από την πολυετή και επώδυνη κοινωνική και οικονομική κρίση».**

Τι ωραίο κείμενο, ουσίας, ως προς κάθε λέξη του! Κάποιοι επίκαιροι σχολιασμοί του υποφαινομένου επί του κειμένου αυτού: **«Πρώτος σχολιασμός: «αναλάβετε πλειάδα ουσιαστικών πρωτοβουλιών, για την στήριξη του χειμαζομένου κοινωνικού συνόλου».** Τι συγκλονιστική, αληθείας, διατύπωση! Εξ ιδίας αντιλήψεως να μου επιτραπή, συναφώς, να αναφερθώ, το πρώτον εδώ, σήμερα, σε γεγονός, με την αφορμή μιας επισκέψεως – συνεργασίας μου με τον Μακαριώτατο στο Γραφείο Του στην Ιερά Αρχιεπισκοπή. Ουρά μεγάλη έξω από το Γραφείο, ανδρών, γυναικών, νέων, νεανίδων, πριν με δει. Όταν ήλθε η σειρά μου να τον δω και αφού ολοκληρώσαμε την συνεργασία μας, καθώς με προέπεμπε ευγενικά στην έξοδο του Γραφείου, γυρίζω, απότομα, με μισάνοιχτη την πόρτα, και τον ερωτώ, επιλέξει: **«Μακαριώτατε, τι κόσμος είναι αυτός; Ποιο είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα, που αντιμετωπίζετε ως Αρχιεπίσκοπος;».** Και η μονολεκτική απάντηση, με, σχεδόν, βουρκωμένα μάτια: **«Η φτώχεια, κ. Καθηγητά»**, και ανεχώρησα. Αυτή η ρήση, **«Η φτώχεια, κ. Καθηγητά»**, κόλλησε, οιονεί σαν πινέζα, στον νουν και στην καρδιά μου. Με ακολουθεί, διδακτικά και προτρεπτικά, μονίμως, να μην αρνούμαι συμπαράσταση σε όποιον, ερχόμενο πρός με, μου την ζητάει, και να κάμνω ό,τι μπορώ προς ανακούφισή του. Δηλαδή, κατά το ευαγγελικό: «τὸν ἐρχόμενον προς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω».⁵

Δεύτερος σχολιασμός. Επιμένω, επιπλέον, στην άλλη σοφή και μηνυματική διατύπωση του τότε, νυν τέως, Προέδρου της Δημοκρατίας: **«και μακράν της περιττής δημοσιότητας».** Όλοι μας, ανεξαιρέτως, έχουμε τον πειρασμό της δημοσιότητας των λόγων και των έργων μας, για λόγους ευνοήτους, αναγκαίους και κατανοητούς. Το σημαντικότερο όμως είναι να εργάζεσαι εκ συστήματος για τον συνάνθρωπο, για την κοινωνία όλη των πολιτών, και δη, εν προκειμένω, ως πιστών ή αλλοθρήσκων ή απίστων, **«μακράν της περιττής δημοσιότητας».** Αυτό είναι το μεγαλείο της εφαρμογής στην πράξη, στην καθημερινότητα, του Κυριακού Λόγου: «Ουκ ήλθον διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι»⁶ και του άλλου σοφού ρητού: «των φρονίμων ολίγα πρέπουν»,

5 Κατά Ιωάννην 6, 35-37.

6 Κατά Μάρκον 10, 45.

δηλαδή λόγια, αλλά περισσότερα έργα. Αλήθεια, πόσα πράγματα, θάμματα και δράματα συνανθρώπων μας θα παραμείνουν, εν κρυπτώ, στον νουν και στην καρδιά του Μακαριωτάτου, δια παντός, **«μακράν της περιττής δημοσιότητας»!**

Κάποια έργα όμως δεν κρύβονται, κατ' ανάγκη. Εν προκειμένω, το, **«μακράν της περιττής δημοσιότητας»**, έργο του Μακαριωτάτου καθίσταται όχι μόνο προσωπικό, άρρητο, αλλά και δημόσιο αγαθό, μέσα από την πλειάδα ιδρυμάτων, με δική του πρωτοβουλία, φιλανθρωπίας και άλλων φιλογενών και φιλεκπαιδευτικών σκοπών. Σ' αυτό Τον ακολουθούν, γιατί Τον πιστεύουν, και άλλοι φιλάνθρωποι και φιλογενείς συμπολίτες μας. Για το γεγονός αυτό ακολουθεί ειδική ανακοίνωση στην παρούσα Εσπερίδα.

Τρίτος σχολιασμός: Προκόπης Παυλόπουλος: **«Με τον τρόπο αυτό η Εκκλησία της Ελλάδος κάλυψε πολλά και σημαντικά κενά ως προς την επαρκή λειτουργία του κοινωνικού Κράτους, στο οποίο η Πολιτεία μόνη δεν θα ήταν σε θέση ν' αντεπεξέλθει».**

Το Κοινωνικό Κράτος της Πολιτείας visavi προς το Κοινωνικό Κράτος της Εκκλησίας. Η κοινωνική πολιτική και πράξη της Πολιτείας είναι ένας από τους πολλούς πυλώνες δράσεως και μερίμνης της. Π.χ. εξωτερική εθνική πολιτική, αμυντική θωράκιση του Κράτους, το Κράτος της θαλάσσης – ναυτική πολιτική, δημόσια τάξη και ασφάλεια για την προστασία του πολίτη κ.ο.κ. Το Κοινωνικό όμως Κράτος της Εκκλησίας είναι **η ίδια η ουσία της αποστολής της Εκκλησίας**. Κατά τούτο, είναι αυτό ανυπέρβλητο και αναντικατάστατο. Θα μπορούσαμε να το προσδιορίσουμε ως «Το Κράτος της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας»· κατά την ιεροκανονική διάρθρωσή της: Αρχιεπισκοπή, Μητροπόλεις, Ενορίες, Κατ' οίκον Εκκλησίες, Ευαγή Ιδρύματα υπέρ του συν-ανθρώπου. Και όλα αυτά **«προς την κατεύθυνση της υπεράσπισης του κοινωνικού ιστού, και, συνακόλουθα, της αποφυγής της ρήξης του»**. Δείγματος χάρη, μνημονεύουμε την συνεργασία του Μακαριωτάτου με την Πανελλήνια Ένωση Φαρμακοβιομηχανίας (Π.Ε.Φ.). Πληροφορούμαστε ότι «Η Πανελλήνια Ένωση Φαρμακοβιομηχανίας-Π.Ε.Φ. στηρίζει το έργο της Αρχιεπισκοπής. Συγκεκριμένα, ανανεώθηκε μέχρι το 2026 το Μνημόνιο Συνεργασίας για την κάλυψη των ιατροφαρμακευτικών αναγκών των ευπαθών κοινωνικών ομάδων μέσω του Κεντρικού Κοινωνικού Φαρμακείου των Αθηνών και του Φαρμακείου του Χαλανδρίου. Το Μνημόνιο υπέγραψαν ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Ιερώνυμος Β' και ο Πρόεδρος της Π.Ε.Φ. Θεόδωρος Τρύφων».⁷

Β' ΜΕΡΟΣ. Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Οι μόλις παραπάνω όροι – διατυπώσεις **«υπεράσπιση του κοινωνικού ιστού»** και **«η αποφυγή της ρήξης του»** αποδεικνύουν, εύγλωττα, την ανάγκη συναλληλίας και συμπορεύσεως της Εκκλησίας και Πολιτείας στο ίδιο Κράτος, στο Κοινωνικό Κράτος. Το γεγονός όμως αυτό έχει να κάνει με κάτι βαθύτερο, θεσμικότερο. Αφορά στις αρμονικές θεσμικές σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας. Σ' αυτές τις σχέσεις **η συμβολή** του Μακαριωτάτου, όχι μόνο στην 10ετία αλλά και μέχρι σήμερα, στην 15ετία Αρχιεπισκοπίας

7 Βλ. Εφ. ΤΟ ΠΑΡΟΝ, 4-12-2022.

Του, είναι **Πρωτοπόρος**. Διότι πρέπει, ως Προκαθήμενος της Εκκλησίας, να γνωρίζει να τηρεί **«λεπτές ισορροπίες»** έναντι της Πολιτείας, κάτι που δεν συνέβαινε, από καιρού εις καιρό, παλαιότερα στις σχέσεις Εκκλησίας και Κράτους, με δυσάρεστες συνέπειες-καταστάσεις. Το ίδιο, **«οι λεπτές ισορροπίες»**, επιβάλλεται έναντι και της Εκκλησίας από μέρους των θεσμικών οργάνων της Πολιτείας. Αυτό σημαίνουν οι όροι **«συναλληλία»**, «συμπόρευση». Εκ προοιμίου να πούμε εδώ – και θα το αποδείξουμε, στη ρήμη του λόγου -, ότι δεν είναι καθόλου υπερβολή να προσδώσουμε στον Μακαριώτατο το προσωνύμιο «Ιερώνυμος Β΄, ο Αρχιεπίσκοπος της **συναλληλίας** και της **συμπορεύσεως** Εκκλησίας και Πολιτείας στο Κοινωνικό Κράτος».

Περί αυτών ευθύς αμέσως, πάλι με το σχετικό μήνυμα Προκόπη Παυλόπουλου. Λέγει προς τον Αρχιεπίσκοπο, επιλέξει: **«έχετε συμβάλει τα μέγιστα προς την κατεύθυνση της αρμονικής συμπόρευσης Πολιτείας και Εκκλησίας, σύμφωνα με τα δεδομένα της ιστορίας μας και του Συντάγματός μας... επί των ημερών σας τηρείται απολύτως ο σεβασμός του ρόλου που επιφυλάσσει το Σύνταγμά μας στην Εκκλησία, και ο οποίος συνιστά στην εκ μέρους της Εκκλησίας εκπλήρωση της πνευματικής της αποστολής δίχως ανάμειξη στις κατά τις συνταγματικές ρυθμίσεις αρμοδιότητες της Πολιτείας. Τούτο επιτρέπει στην Πολιτεία, να τηρεί έναντι της Εκκλησίας τη στάση εκείνη, την οποία επιβάλλει η, ιστορικώς πλήρως τεκμηριωμένη, καθοριστική συμβολή της Εκκλησίας διαχρονικά στους μεγάλους αγώνες του λαού και του έθνους μας για την υπεράσπιση της Πατρίδας μας και της Ιστορίας μας».**

Σχολιασμός της προεδρικής περικοπής αυτής πρώτος. Τί σοφή, ως άκρως αληθής, η περικοπή αυτή! Υπόψει τής, εκάστοτε, πολιτικής και εκκλησιαστικής Ηγεσίας της ευλογημένης Πατρίδος μας. Η περικοπή αυτή μας εισάγει στο κρίσιμο κεφάλαιο **«Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας»**. Ας τις επαναλάβουμε, λοιπόν, ως πάντοτε επίκαιρες, στην θεμελιώδη Αρχή: «*repetitio est mater studiorum*», δηλαδή «η επανάληψις εστί μήτηρ πάσης μαθήσεως».⁸

Οι σχέσεις αυτές προσδιορίζονται επακριβώς σήμερα σε δύο θεμελιώδη κείμενα, αυτά στην βάση των ριζών, πρόρριζων και παράρριζων, θεμελίων της Πολιτείας και Εκκλησίας της Ελλάδος. Αναφερόμαστε στο **Σύνταγμα της Ελλάδος** και στον **Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος**. Είναι τα δύο αυτά κείμενα, ως προς την Εκκλησία, εναρμονισμένα προς τους θείους και ιερούς Κανόνες της συνόλου Ορθοδόξου κατ' Ανατολάς Εκκλησίας. Χρονικά είναι της πολιτικής μεταπολιτεύσεως του 1974 (Το Σύνταγμα του 1975, Ο Καταστατικός Χάρτης του 1977). Κατά την ταπεινή κρίση μας, τα καλύτερα κείμενα, αυτά καθ' εαυτά, από της συστάσεως του Κράτους της Ελλάδος (1821-2021), στις σχέσεις των δύο θεσμών, σαφούς διοικητικής διακρίσεως μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας αλλά και «συναλληλίας», «συμπορεύσεως» σχέσεων, για συν-δράσεις στην Κοινωνία των πολιτών και των πιστών, **ως ανθρώπων εικόνων Θεού**.

8 Ο Πλάτωνας εις τὸν διάλογο «Θεαίτητος».

Αυτά τα δύο θεμελιώδη κείμενα έχει υπόψη της η προεδρική επισήμανση, όταν στην προμνημονευθείσα περικοπή ο λόγος επιλέξει: για **«την αρμονική συμπόρευση Πολιτείας και Εκκλησίας»**, εν τη εννοία «της εκ μέρους της Εκκλησίας εκπληρώσεως της πνευματικής της αποστολής, δίχως ανάμειξη στις, κατά το Σύνταγμα, ρυθμίσεις, αρμοδιότητες της Πολιτείας. Η δε Πολιτεία, επιλέξει: «να τηρεί έναντι της Εκκλησίας, τη στάση εκείνη, λόγω, επιλέξει: **«της, ιστορικώς πλήρως τεκμηριωμένης, καθοριστικής συμβολής της Εκκλησίας στους μεγάλους αγώνες του λαού μας και του Έθνους για την υπεράσπιση της Πατρίδας μας και της Ιστορίας μας»**.

Και γιατί τα λέγει αυτά ο Πρόεδρος; Διότι ο Αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος, επιλέξει, «έχει συμβάλει **τα μέγιστα** προς την κατεύθυνση της **αρμονικής συμπόρευσης Εκκλησίας και Πολιτείας, σύμφωνα με τα δεδομένα της ιστορίας μας και του Συντάγματος»**, και διότι επιλέξει: **«επί των ημερών σας τηρείται απολύτως ο σεβασμός του ρόλου που επιφυλάσσει το Σύνταγμά μας στην Εκκλησία...»**. Ο Μακαριώτατος, καθ' όλη την 15ετία αυτή Αρχιεπισκοπίας του, τα ανωτέρω υπεραμύνεται νυχθημερόν, με τον δικό του τρόπο σοφίας, συνέσεως και διακρίσεως, ενίοτε δε **«μακράν της περιττής δημοσιότητας»**.

Ποιά, όμως, είναι αυτά τα κείμενα – διατυπώσεις στο **Σύνταγμα**, που επαναλαμβάνονται, εφαρμοζόμενα και στον **Καταστατικό Χάρτη** της Εκκλησίας; Τα παραθέτουμε, επιλέξει, όπως τα έχει Το ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ, ως εις Κεφαλήν του όλου Σώματος. Επιλέξει: **«Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος. Η Ε΄ Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων ψηφίζει: Μέρος Πρώτο. Βασικαί διατάξεις. Τμήμα Α΄ Μορφή του πολιτεύματος. Άρθρον 1 και Άρθρον 2. Τμήμα Β΄ Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας. Άρθρον 3: «Επικρατούσα θρησκεία εν Ελλάδι είναι η της Ανατολικής Ορθόδοξου του Χριστού Εκκλησίας. Η Ορθόδοξος Εκκλησία της Ελλάδος, κεφαλήν γνωρίζουσα τον Κύριον ημών Ιησούν Χριστόν, υπάρχει αναποσπαστως ηνωμένη δογματικώς μετά της εν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης και πάσης άλλης Ορθόδοξου του Χριστού Εκκλησίας, τηρούσα απαρασαλεύτως, ως εκείναι, τους ιερούς αποστολικούς και συνοδικούς κανόνες και τας ιεράς παραδόσεις. Είναι Αυτοκέφαλος και διοικείται υπό της Ιεράς Συνόδου των εν ενεργεία Αρχιερέων και της εκ ταύτης προερχομένης Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, συγκροτούμένης ως ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας ορίζει...»**.

Το θεμελιώδες αυτό συνταγματικό κείμενο, ιδίως η προοιμιακή διατύπωση, **«Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος»**, σοκάρει κάποιους ιδεολόγους των διαφόρων ισμών της βαβυλωνίας των ιδεών, όλου του κοινωνικού και πολιτικού φάσματος. Προσπάθησαν, κατά την τελευταία, πρό 5ετίας, αναθεώρηση του Συντάγματος να την αλλοιώσουν, να την εξωπετάξουν, ευτυχώς ανεπιτυχώς, χάρη στην σοφή, συνετή και συνεκτική στάση – απόδειξη του Μακαριωτάτου, σε ανώτατο θεσμικό επίπεδο επαφών του (Αρχιεπίσκοπος -Πρόεδρος της Δημοκρατίας – Πρωθυπουργός). Προφανώς, από παχυλή άγνοια μάλλον, παρά από εσκεμμένα κακία, τηρούν οι «ιδεολόγοι» μας την στάση αυτή.

Τους υπενθυμίζουμε την αληθή ερμηνεία της συνταγματικής διατυπώσεως, **«Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος»**, του αιμνήστου μεγάλου ιστορικού – φιλοσόφου, Καθηγητού του ΕΚΠΑ και Ακαδημαϊκού Ιωάννου Θεοδωρακοπούλου, τον οποίο ο υποφαινόμενος ευτύχησε να έχει διδάσκαλο, ως

Φοιτητής Θεολογίας του ΕΚΠΑ, το 1960. **Θεοδωρακόπουλος:** «Δεν έχει νόημα μόνο θρησκευτικό. ΟΧΙ. Είναι σύμβολο εθνικό. Το έβαλαν στα πρώτα Συντάγματα οι αγωνισταί του 1821». Γιατί το έθεσαν; Το εξήγησε, πειστικώτατα, ο Μακαριώτατος Ιερώνυμος Β΄ σε τηλεοπτική συνέντευξή του, το 2021, με την ευκαιρία των 200 χρόνων από την Επανάσταση του 1821, στο Καθολικό της Ι. Μονής Οσίου Λουκά Βοιωτίας. Τι εξήγησε, επί τη βάση πηγών αψευδών, που ανακοίνωσε; Πως η Εκκλησία έθεσε όλες τις δυνάμεις της, κυριολεκτικά, υλικές και πνευματικές, στην διάθεση των Αγωνιστών του 1821. Εκκλησία και Επανάσταση ήσαν ένα και το αυτό. Για την συμβολή του Μακαριωτάτου στην έξαρση του μεγάλου γεγονότος των 200 χρόνων (1821-2021) υπάρχει ειδική εισήγηση, στην Διαδικτυακή, εδώ, Ακαδημαϊκή Εσπερίδα.

Εδώ θα έπρεπε να διασκεδάσουμε την «προοδευτική», εντός εισαγωγικών, στάση αυτή, με δύο αντίθετα «προοδευτικά», πάντοτε αρνητικά επίκαιρα, ανακαλούμενα από την ιστορία, που, προφανώς, θα προτιμούσαν οι «ιδεολόγοι» μας, εντός εισαγωγικών. Τι θα προτιμούσαν; Η Εκκλησία μας να περιορισθεί μέσα στους ναούς, να τελεί μόνο βαπτίσεις, γάμους, μνημόσυνα, κηδείες, αποκομμένη από την Κοινωνία, σε ένα σύστημα Σχέσεων χωρισμού Κράτους και Εκκλησίας, όπως είναι στην Δυτική Ευρώπη σήμερα και στην, αλήστου μνήμης, στην Ανατολική Ευρώπη, Σοβιετική Ένωση, με έδρα τη Μόσχα. Πλην, **στην Δυτική Ευρώπη επεβάλλετο, όντως, ο χωρισμός**, διότι η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ως Κράτος, λειτούργησε στον μεσαιώνα και στους νεωτέρους χρόνους ως **Δυνάστης των Λαών της**. Αντιθέτως, η Ορθόδοξη Εκκλησία υπήρξε, είναι και θα είναι ο προστάτης και αρωγός και συνοδοιπόρος του Λαού, κατά την σοφή περικοπή των Δηλώσεων του τ. Προέδρου της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλου και την προμνημονευθείσα τηλεοπτική συνέντευξη του Μακαριωτάτου στην ιστορική Ι. Μονή Οσίου Λουκά στην Βοιωτία.

Ακόμη χειρότερα, για να αναφερθούμε σε ένα δεύτερο αρνητικό παράδειγμα Σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας, επί του θέματος του Προοιμίου του Συντάγματος 1975, που συνέβη στην Σοβιετική Ένωση. Αντί του Προοιμίου μας «**Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος**», στο Σοβιετικό Σύνταγμα, για τον βαθύτατα θρησκευόμενο ορθόδοξο λαό της Ρωσίας, ετέθη η εξής διατύπωση Σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας: «Επί τω τέλει κατοχυρώσεως της ελευθερίας της συνειδήσεως των πολιτών, η Εκκλησία είναι κεχωρισμένη του Κράτους και το Σχολείον κεχωρισμένον της Εκκλησίας. Η ελευθερία της λατρείας και η ελευθερία της αντιθρησκευτικής προπαγάνδας είναι ηγγυημένοι διά κάθε πολίτην».⁹

Από αυτά και από πολλά άλλα και πάμπολλα, ο, προσφάτως, αποβιώσας τελευταίος Πρόεδρος της Σοβιετικής Ενώσεως (το τέλος της, το 1989-1990) Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, ιστορική φυσιογνωμία, σφράγισε το τέλος, έβαλε, κατά τον κοινώς λεγόμενο, «ταφόπλακα» σε εκείνο το καθεστώς αθεΐας της Ρωσίας και των δορυφόρων της, ως Σοβιετικής Ενώσεως. Μεταξύ των δορυφόρων της και η πολύπαθη σημερινή Ουκρανία, εις νέα, την την ημερών μας, περιδίνηση, για άλλους λόγους.

9 Άρθρο 124 του Σοβιετικού Συντάγματος.

Όλα τα παραπάνω εκτεθέντα και αναλυθέντα περί συναλληλίας και συμπορεύσεως – διά της ενότητος στην κοινωνική δράση – Εκκλησίας και Πολιτείας ερμηνεύονται, άπαξ έτι, από τον Μακαριώτατο, κατά τον Αγιασμό της Ιεράς Συνόδου στην έναρξη των εργασιών της Βουλής των Ελλήνων, στις 3 Οκτωβρίου 2022. Τι είπε προς τους Βουλευτές;

Επιλέξει: «Ο αγιασμός συμβολίζει την ενότητα και συνεργασία μας. Η Εκκλησία και ιδιαίτερα οι πατέρες, όλοι, κι εμείς που είμαστε σήμερα εδώ πέρα, είμαστε συναντιλήπτορες. Θα θέλαμε αυτός ο καινούργιος χρόνος να είναι, για όλους μας, αλλά ιδιαίτερα για εσάς, ένας χρόνος υγείας, εργασίας δυνατής, και κυρίως να αφήσουμε τα μικρά πράγματα που μας χωρίζουν και να δούμε τα μεγάλα που μας ενώνουν».¹⁰

Σχολιασμός της Προεδρικής Περικοπής δεύτερος. Αφορά στην ενότητα της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, υπό τον Προκαθήμενό της Αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο τον Β΄. Οι σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας, για να είναι ισχυρές και αποδοτικές στο κοινωνικό σύνολο, προϋποθέτουν μια Εκκλησία της Ελλάδος, στην βάση της υποδειγματικής **ενότητος της Ιεραρχίας Εκκλησίας της Ελλάδος**, όπως ορίζει ο, κατά το Σύνταγμα, Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος. Αυτή, κατά το Σύνταγμα, «είναι Αυτοκέφαλος και διοικείται υπό της Ιεράς Συνόδου των εν ενεργεία Αρχιερέων και της εκ ταύτης προερχομένης Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, συγκροτούμενης ως ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας ορίζει», υπό την Προεδρεία του εκάστοτε Αρχιεπισκόπου Αθηνών, κατά τον ίδιο Χάρτη.

Πέντε φορές η Προεδρική περικοπή χρησιμοποιεί τον όρο «**Εκκλησία**», εν τη εννοία της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος και της αντιπροσωπευτικής της Δ.Ι.Σ., υπό την προεδρεία του Μακαριωτάτου. Σκεφτείτε μια Ιεραρχία και Δ.Ι.Σ. διηρημένες. Η ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος, κατά τον 19ο και 20ο αι., έχει να μας παρουσιάσει τέτοια διαιρετικά φαινόμενα. Ας μην τα μνημονεύσουμε εδώ. Τώρα, να επισημάνουμε τον ρόλο του Πρώτου, του Προκαθημένου της Εκκλησίας, στην υφισταμένη ιδανική ενότητα της Ιεραρχίας περίξ του Πρώτου, τηρουμένης και επιβαλλομένης της υπευθύνου ελευθερίας του Λόγου. Διότι, **η Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος είναι ένα είδος υποδειγματικής Βουλής.**

Αν απαιτείται από μέρους του Αρχιεπισκόπου η τήρηση, με ευλάβεια, των λεπτών ισορροπιών στις σχέσεις Εκκλησίας και Κράτους, όπως τις αναλύσαμε, πόσο μάλλον επιβάλλεται τούτο, «**οι λεπτές ισορροπίες**», εντός της Ιεραρχίας της Εκκλησίας. Επί των ημερών, της 15ετίας, του νυν Αρχιεπισκόπου, έχει συντελεσθεί σχεδόν το 60% της ανανέωσης της Ιεραρχίας. Τούτο, κατά την προνομία του εκάστοτε Αρχιεπισκόπου, να εισηγείται και προτείνει τους προς αρχιερατεία υποψηφίους αξίους κληρικούς, ακρώμενος τους αδελφούς Του Αρχιερείς και συνεκτιμών τις κρίσεις των, όπως και του ευσεβούς Λαού. Τηρουμένων των χρονικών αναλογιών (Σεραφείμ 1974-1998, Χριστόδουλος 1998-2008), επί Ιερωνύμου έχουμε αξιόλογη ανανέωση της Ιεραρχίας, εξ ου και η ιδανική, απαιτούμενη, λόγω των ταραγμένων καιρών, ενότητα περίξ του Πρώτου, εν τη ουσία του Αρχιδιακόνου, κατά τον Κυριακό λόγο: «Ο θέλων είναι πρώτος, έστω πάντων διάκονος» (Δοξαστικό Αποστίχων Αίνων Όρθρου Μεγάλης Πέμπτης).¹¹

10 Βλ. Εφ. ΤΟ ΠΑΡΟΝ, 9-10-2022.

11 Κατά Μάρκον 9, 35-36.

Γ' ΜΕΡΟΣ

Ο Αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος, ως οικονόμος προστασίας – αξιοποίησεως της εκκλησιαστικής περιουσίας και μερίμνης υπέρ του εφημεριακού κλήρου.

Ο Αρχιεπίσκοπός μας, είναι, πρωτίστως, θεωρητικός νους. Αρχαιολόγος-Ιστορικός και Θεολόγος. Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών, για τις αρχαιολογικές αξιόλογες μελέτες-συγγραφές του. Συνεργάτης στενός (ανασκαφικές έρευνες) του αιμνήστου διαπρεπούς Αρχαιολόγου, του μεγάλου Ορλάνδου. Συντελεστής στην διάσωση και ανακαίνιση εκκλησιαστικών μνημείων. Άνθρωπος του βιβλίου, όπως ο Άγιος Ιερώνυμος, του οποίου φέρει το όνομα, βαρύ για την πρόσφατη ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος, αλλά μεγάλο και λαμπερό, λόγω του Αγίου Ιερωνύμου. Είναι ο Άγιος αυτός προστάτης του βιβλίου, των βιβλιοθηκών και των βιβλιοφίλων. Συχνά το υπομνήσκω αυτό, γιατί πολλοί το αγνοούν, ενώ ψάχνουν - κυρίως εκδότες βιβλίων - να βρουν προστάτη Άγιο των βιβλίων. Στην εικονογραφία του Αγίου Ιερωνύμου εμφανίζεται ο Άγιος πάντοτε στο σκαμνί του, σκυμμένος πάνω σε ένα βιβλίο, με κενές σελίδες κάποιες, συγγραφέων. «Παρά τους πόδας του, δίκην Γαμαλήλ»,¹² κάθεται ένα περίφανο λιοντάρι, με σκυμμένο και αυτό το κεφάλι του, ήρεμο και ακτινοβόλο, οιονεί μαθητής του Αγίου. Είναι η αφίσα της διαδικτυακής μας ακαδημαϊκής εσπερίδος για την 15ετία Αρχιεπισκόπου Αθηνών Ιερωνύμου Β'.

Ουχ ήττον, όμως, ο Θεός επροίκισε τον Μακαριώτατο με ειδικό πρακτικό νουν. Γι' αυτό, και διακόνησε την Εκκλησία της Ελλάδος επί χρόνια, ως Μητροπολίτης Θηβών και Λεβαδείας, τον οικονομικό κλάδο της Εκκλησίας, διασφάλισεως και αξιοποίησεως της ιεράς εκκλησιαστικής περιουσίας. Γι' αυτό, ως Αρχιεπίσκοπος, λόγω της περί τα οικονομικά μεγάλης πείρας εκείνης, που σε κάποιες περιπτώσεις όχι μόνο, τα μάλιστα, ευεργητικής αλλά και, προσωπικά, πικρής, εις τους γνωρίζοντες τα πράγματα της ζωής και της διοικήσεως της Εκκλησίας, δαπανά το νούν του, εν τούτοις, για την αξιοποίηση της ιεράς περιουσίας αφενός, και την κατοχύρωση οριστικά των δικαίων του εφημεριακού κλήρου, μετέωρου εισέτι, εξ επόψεως οργανικών θέσεων, αφ' ετέρου. Επί του τελευταίου αυτού διεξάγονται σοβαρές διαπραγματεύσεις μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας για την οριστική ρύθμιση, ευχόμενοι δίκαια λύση του (έκδοση σχετικού Προεδρικού Διατάγματος, κατ' εφαρμογή του, προσφάτως, εκδοθέντος **νόμου 4957/2022, άρθρα 347 και 446**). «Οι διατάξεις αυτές επέλυσαν το ζήτημα των οργανικών θέσεων των διορισμένων κληρικών και επικαιροποίησαν το καθεστώς της μισθοδοσίας».¹³

¹² Πράξεις Αποστόλων 22, 3.

¹³ Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος 2022, 8.

Εκκλησιαστική περιουσία προς κατοχύρωση και αξιοποίηση

Στην 15ετία πάμπολλες πρωτοβουλίες καταγράφονται του Μακαριωτάτου, κυρίως για από κοινού με την Πολιτεία – αξιοποίησή της, έστω και ολίγης - πλην αξιολόγου εισέτι -, εκκλησιαστικής περιουσίας («Από το 100% σκορπίσθηκε το 96% αυτής. Απέμεινε το 4%,¹⁴ σε συνάρτηση – και τούτο είναι το πρωτοποριακό – με την κοινωνική πολιτική του Κράτους – της Κυβερνήσεως, ασχέτως κομματικής προελεύσεως. Αφού, όπως, ευκαίρως ακαίρως, επιμένει ο Αρχιεπίσκοπος, το αντικείμενο συνδράσεως κοινωνικής είναι το αυτό, ο Λαός μας, ως πολίτες και ως Χριστιανοί Ορθόδοξοι ή μη και **συνάνθρωποι, ως εικόνες Θεού**. Σας υπενθυμίζω, επ’ αυτού ακριβώς, τι προελέχθη στην εισήγησή μας εδώ για την τοποθέτηση του τότε, και νυν τέως, Προέδρου της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλου για τις πρωτοβουλίες του Αρχιεπισκόπου προσωπικά και δια της Εκκλησίας της Ελλάδος προς κοινωνική του Λαού «**συνοχή**», αφ’ ενός, και προς εξασφάλιση του «**κοινωνικού ιστού**» και «**αποφυγής της ρίξης του**», αφ’ ετέρου.

Προσφάτως, μόλις, π.χ., διαβάζουμε στον Τύπο επιλέξει: «Δουλειές άνοιξε η Εκκλησία! Προχωρεί στην αξιοποίηση ακινήτου 3.000 στρεμμάτων, που βρίσκονται κοντά στη λεωφόρο Σχιστού-Σκαρμαγκά και συνορεύει νοτιοανατολικά με τον Πειραιά. Πρόκειται για επένδυση της τάξεως των 700 με 800 εκ. ευρώ.¹⁵ Στην, ενώπιον της Τακτικής Συνάξεως της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, στις 4 Οκτωβρίου 2022, ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΟΥ¹⁶ διεξοδικός γίνεται ο λόγος, αποδεικτικός, για την αξιοποίηση αυτή, ως πρότυπο και για άλλες, που μνημονεύονται,¹⁷ σε στενή συνεργασία, προσωπικά, με τον Πρωθυπουργό, που ανακήρυξε το έργο ως «Στρατηγικής Σημασίας». Επισημαίνει επ’ αυτού ο Μακαριώτατος: «Η ανακήρυξη του έργου στο Σχιστό σε Στρατηγικής Σημασίας είναι ίσως το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτής της στάσης της Πολιτείας, αλλά όχι μόνο. Εύχομαι η σημερινή ημέρα να μην κριθεί από τον ιστορικό του μέλλοντος ως ένα μεμονωμένο ευτυχές στιγμιότυπο, αλλά να σημάνει μια νέα αρχή στις σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας».¹⁸ Πρόκειται, όπως λέγει, για «συνεργασία κοινοπρακτικά, ισότιμα και αλληλο-περιχωρητικά για το κοινό καλό προς όφελος του λαού».¹⁹ Συναφώς, πληροφορούμαστε ότι «αναδείχθηκε πρόσφατα πλειοδότης για τη μακροχρόνια μίσθωση 99 ετών του Εκκλησιαστικού Ορφανοτροφείου Βουλιαγμένης, σε μια έκταση 18 στρεμμάτων. Το ακίνητο, που βρίσκεται σε μια από τις πιο προνομιούχες περιοχές της Ευρώπης, δίπλα ακριβώς από τον «Αστέρα», ανήκει στο Ίδρυμα της Αρχιεπισκοπής Αθηνών και μπορεί να αξιοποιηθεί για την ανέγερση πολυτελών κατοικιών και μικρής μονάδας».²⁰

14 Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος 2022, 6.

15 Βλ. Εφημ. ΤΟ ΠΑΡΟΝ 18-9-2022.

16 Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος 2022, 22-39.

17 Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος 2022, 38-39.

18 Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος 2022, 28.

19 Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος 2022, 29.

20 Βλ. Εφ. ΤΟ ΠΑΡΟΝ, 25-12-2022.

Εφημεριακός Κλήρος. Μέρος του Λαού μας ο ιερός μας κλήρος, εξ εγγάμων κυρίως, με πολυμελείς, ως επί το πλείστον, οικογένειες. Το όλο θέμα (οργανικές θέσεις – μισθοδοσία Κλήρου) βρίσκεται σε καλή εξέλιξη και φρονούμε ότι θα έχει το διφυές αυτό ζήτημα οριστικό και αίσιο-δίκαιο τέλος, όπως, μόλις, προελέχθη. Γιατί; Λόγω, επιλέξει, **«της καθοριστικής συμβολής της Εκκλησίας διαχρονικά, στους μεγάλους αγώνες του Έθνους μας για την υπεράσπιση της Πατρίδας μας και της Ιστορίας μας»**, όπως μας υπενθυμίζει ο Προκόπης Παυλόπουλος, και πάλι. Άρα, «δεν είναι χαριστική παροχή του Κράτους προς την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος, αλλ' εκπλήρωση υποχρεώσεως προς την Εκκλησία του Κράτους, το οποίο άρπαξε, κυριολεκτικά, κατά καιρούς, την εκκλησιαστική περιουσία, δίχως να καταβάλει αποζημιώσεις», όπως, προσφυώς, κατεγράφη. Περισσότερα, πλήρως κατατοπιστικά, για το θέμα, στην προμνημονευθείσα ΕΙΣΗΓΗΣΗ του Μακαριωτάτου ενώπιον της Ιεραρχίας, στις 4 Οκτωβρίου 2022.²¹

Δ' ΜΕΡΟΣ

Ο Αρχιεπίσκοπος επί 15ετία εν μέσω τρικυμιώδους θαλάσσης γεωπολιτικής, γεωοικονομικής και γεωθρησκευτικής

Η πρώτη 10ετία, λοιπόν, της Αρχιεπισκοπίας Ιερωνύμου του Β' ταραχώδης. Το ταραχώδες τούτο χρονικό διάστημα (2008-2018) ακολουθεί η πενταετία (2019-2023), τώρα, δυστυχώς και αυτή όχι απλά ταραχώδης, αλλά λίαν τρικυμιώδης, όχι μόνο για την Πολιτεία αλλά και για την Εκκλησία. Πάλι, επί του πεδίου του εθνικού, κοινωνικού και πνευματικού Κράτους.

Ποιο είναι το πολύπλευρο πεδίο αυτό; Το απαριθμούμε, διατυπούμενο: Μακεδονικό Ζήτημα (ονοματοδοσία του νέου Κράτους και της Εκκλησίας των Σκοπίων)· Πανδημία του Covid 19 (θύμα και ο ίδιος ο Μακαριώτατος, νικητής όμως αυτής)· έξαρση του προσφυγικού – μεταναστευτικού κύματος εξ Ανατολών· κοινωνική τρομοκρατία· το Ουκρανικό Αυτοκέφαλο· πόλεμος μεταξύ, δυστυχώς, δύο ομοδόξων Λαών, Ουκρανών – Ρώσων· η, ένεκα του πολέμου αυτού, παγκόσμιος ενεργειακή κρίση· κλυδωνισμός του Πανορθόδοξου Συστήματος Διοικήσεως της κατ' Ανατολάς Ορθοδοξίας· τα επαυξημένα κακά της φύσεως, λόγω της κλιματικής αλλαγής· και όλο, θα λέγαμε, το κακό συναπάντημα, εν ω και οι αναθεωρητικές-φαντασιόπληκτες πολιτικές των νεοοθωμανών της Τουρκίας, εις βάρος και της Ελλάδος. Τα παραπάνω όλα, όχι αόριστα και νεφελώδη, αλλ' εντός της γεωγραφίας και της ιστορίας της ευρύτερης και δικής μας περιοχής, κατά το γεωγραφικό-ιστορικό δόγμα: «Η Γεωγραφία είναι η ιστορία του χώρου και η Ιστορία είναι η γεωγραφία του χρόνου». Το ευρωπαϊκό, επομένως, και της Ελλάδος, συνολικό κόστος, κυρίως ανθρώπινο κόστος, όχι απλά βαρύ, αλλά υπέρβαρο.

Αυτό το βάρος, σε εθνικό, πολιτειακό και κοινωνικό πεδίο των ημερών μας, της 5ετίας (2019-2023), διατρανώνει, με έμφαση, συνοπτικώς, η Ανακοίνωση, λίαν επίκαιρη, «της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος προς τον Ελληνικό Λαό», στις 7 Οκτωβρίου 2022.

21 Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος 2022, 8-21.

Κάποια συγκλονιστικά, και λίαν συγκινητικά, αποσπάσματα. Η Εκκλησία της Ελλάδος «ενώνει τη φωνή της με την Πολιτεία και σύμπαντα τον Ελληνικό Λαό, διαμαρτυρούμενη για τις συνεχιζόμενες απειλές της γείτονος χώρας εναντίον της Ελλάδος και του Λαού μας, καθώς και για τις ανυπόστατες αμφισβητήσεις της εδαφικής κυριαρχίας μας. Απευθύνει ευλογίες προς τους κατοίκους της Θράκης και των νησιών του Αιγαίου, που αποτελούν τα σύνορα προς Ανατολάς της Πατρίδος μας, αλλά και της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, και ιδιαιτέρως στρέφει τη σκέψη της με ευγνωμοσύνη προς τους Κυβερνήτες και τα Πληρώματα των σκαφών του Λιμενικού Σώματος και τους Συνοριοφύλακες της Θράκης. Επιπλέον, εκφράζει την οδύνη της για την εργαλειοποίηση του προσφυγικού δράματος, την αύξηση και την εκμετάλλευση των μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα, τον μη σεβασμό των διεθνών συνθηκών, με αποτέλεσμα τη μετατροπή του Αιγαίου σε πέλαγος - νεκροταφείο, αντί να είναι πέλαγος ειρήνης και συμφιλίωσης των Λαών. Εκ βαθέων εύχεται να μη επαναληφθούν παρόμοια γεγονότα και να επικρατήσει η αγάπη, η ειρήνη και η δικαιοσύνη μεταξύ των Λαών».

Επίσης, εξειδικεύει η Ιερά Σύνοδος τον λόγο «στις κοινωνικές επιπτώσεις μιας ενδεχομένης ενεργειακής και επισιτιστικής κρίσεως» και δηλώνει την ετοιμότητα της **«να προσφέρει και πάλι όση Αυτή δύναμις...»**. Επίσης, προβληματίζεται με «τα αυξανόμενα φαινόμενα ενδοοικογενειακής βίας, δια της οποίας συνήθως πλήττεται το πρόσωπο της γυναίκας και των παιδιών, και τα οποία διασαλεύουν τα θεμέλια του κοινωνικού ιστού» και τέλος συμπαρίσταται «στην οδύνη για τα θύματα κηρυγμένων και ακήρυκτων πολέμων». Και για όλα τα παραπάνω «επαγρυπνεί ως στοργική μητέρα όλων και εργάζεται αόκνως, **ώστε να συμβάλει, στο μερίδιο που της αναλογεί**, στην διαχείριση, αντιμετώπιση και επίλυση των προαναφερθέντων φλεγόντων ζητημάτων με ψυχραιμία, νηφαλιότητα, αποτελεσματικότητα και κυρίως με **σεβασμό και ευθύνη προς το ανθρώπινο πρόσωπο, ως Εικόνα του Θεού**».

Συνέβη, όμως, ω του ιστορικού θαύματος, και ένα ευχάριστο - ανανεωτικό ιστορικό και σύγχρονο γεγονός. Τα διακόσια χρόνια, 1821-2021, με τις ανάλογες εκδηλώσεις έργων και λόγων και λαμπερών γεγονότων. Η συμβολή της Εκκλησίας στο θέμα αυτό, με πρωτοπόρο τον Μακαριώτατο και συνοδοιπόρους την Ιεραρχία, όλο τον κλήρο και την διάνοηση και τον ευαίσθητο Ελληνικό λαό, μοναδική εις έξαρση του θεσμικού, εξ αντικειμενικού, **γεγονότος των Σχέσεων συναλληλίας Εκκλησίας και Κράτους και συμπορεύσεως** προς την κοινωνία του συνανθρώπου μας, από το 1821 έως σήμερα, αδιασπαστως. Επίσης, να υπομνήσουμε το ιστορικό μνημόσυνο χρέους προς παραδειγματισμό, με τα ανάλογα συμπεράσματα εθνικής ενότητας, κατά του εθνικού διχασμού, των 100 χρόνων, 1922-2022, της μικρασιατικής περιπέτειας, με τα σύνορα της καρδιάς και του πνεύματός μας μέχρι τον Πόντο και την Μικρά Ασία, και ακόμη παραπέρα, δια της οικουμενικότητας της Ιστορίας του Μεγάλου Αλεξάνδρου και των συναφών εκφραστικών ζώντων αιωνίως Ελληνικών Μνημείων, in situ. Αυτό είναι το «Lux ex Orientis». Για τα προαναφερθέντα, μόλις, θα υπάρξει εξειδικευμένη εδώ ανακοίνωση.

Και ο Αρχιεπίσκοπος; Στην περιγραφείσα μόλις κατάσταση, στην ταραχή αυτή, ίσταται ο Ίδιος ατάραχος, ως ο ατάραχος έμπειρος караβοκύρης σε ταραγμένη θάλασσα. Αυτή είναι, όχι καθ' υπερβολή, αλλά κατά στοιχειώδη αλήθεια, η πλεύση του σκάφους της Εκκλησίας μας, με τον Ίδιο τιμονιέρη. Επί 15ετία, ατάραχο, ιλαρό, «ιλαρόν γαρ δότην αγαπά ο Θεός» (Επί του Όρους Ομιλία),²² αλλά και αποφασιστικό, στα κρίσιμα, για την Εκκλησία αλλά και για την Πατρίδα, με την περί Αυτόν Ιερά Σύνοδο.

Από όλα τα παραπάνω θέματα, ειδικότερα της τελευταίας 5ετίας (2019-2023), στεκόμαστε, και τελειώνουμε την εισαγωγική μας ομιλία, στις ειδικότερες συμβολές του Μακαριωτάτου σε εθνικό, κοινωνικό και διορθόδοξο πεδίο: Πρώτον, με το ζήτημα της ονοματοδοσίας του Κράτους των Σκοπίων αλλά και της εδώ Ορθόδοξης Εκκλησίας, ως Αρχιεπισκοπής Αχρίδος· δεύτερον, με το φαινόμενο της κοινωνικής τρομοκρατίας· και τρίτον, με τη ρωσο-ουκρανική κρίση.

Πολιτικό και εκκλησιαστικό πρόβλημα Σκοπίων

Στο πολιτικό πρόβλημα, του 2018, της, διεθνούς αναγνώρισης, ονοματοδοσίας του Κράτους των Σκοπίων ως «Δημοκρατίας της Βορείου Μακεδονίας», έπραξε ο Μακαριώτατος, με νηφαλιότητα αλλά και ήρεμη αποφασιστικότητα, το δέον γενέσθαι, από εκκλησιαστικής-πνευματικής πλευράς. Εξισορόπησε τα πράγματα, δεδομένων των νέων θετικών προοπτικών λύσεως του Ζητήματος, σε συνεργασία του ιδίου σε ανώτατο θεσμικό επίπεδο (Αρχιεπίσκοπος – Πρόεδρος Δημοκρατίας – Πρωθυπουργός).

Πως αυτό; Κατ' εκκλησιαστική ακρίβεια, δια της συνοδικής αποφάσεως Αρχών, αλλά και κατ' οικονομία και ευελιξία, σε συνάρτηση με τα εθνικά, δημοκρατικά πάνδημα αισθήματα του Λαού. Εδόθη από τον ίδιο το εμπρέπον μήνυμα, χωρίς ακρότητες ή μεγαλαυχίες, αλλά με μετρημένες, ισόρροπες, σώφρονες δηλώσεις τόσο στην Αθήνα, όσο και συμβολικά επί τόπου διεξαγωγής του Μακεδονικού Αγώνος στην Καστοριά (Φεβ. 2018), επιπλέον εδώ με τα τρία ωραία κείμενα – ομιλίες των Μητροπολιτών Σύρου Δωροθέου και των, αιμνήστων ήδη, Καστορίας Σεραφείμ και Δράμας Παύλου.

Η Εκκλησία της Ελλάδος σήμερα (1928-1929, κ.ε.) είναι η Διοικούσα Εκκλησία των μακεδονικών Μητροπόλεων της Βορείου Ελλάδος. Κατά την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνος (1904-1908), οι μακεδονικές Μητροπόλεις προσέφεραν τα μέγιστα και αποτελεσματικά. Π.χ. η εμβληματική μορφή του Μητροπολίτου Καστορίας Γερμανού Καραβαγγέλη, υπό το ανύστακτο διοικητικό και πνευματικό βλέμμα της Μητρός Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, κατά την περίοδο εκείνη.

Να υπενθυμίσουμε ότι η σημερινή Ελληνική Μακεδονία είναι γεωγραφικά, κατά το 90%, η όντως ιστορική Μακεδονία Φιλίππου – Μ. Αλεξάνδρου, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, διαχρονικά. Πλην, να μη λησμονείται σήμερα ότι, ιστορικά και γεωγραφικά, η Βόρεια ή Άνω Μακεδονία, **στην γεωγραφική γραμμή από δυτικά προς ανατολάς Αχρίδα, Μοναστήρι, Κρούσοβο, Βελεσσά, Γευγελή, Στρώμνιτσα**, (10% υπόλοιπο προς βορρά της ιστορικής Μακεδονίας Φιλίππου – Μ. Αλεξάνδρου), είναι το νότιο γεωγραφικό τμήμα του

²² Κατά Ματθαίον 6, 1-5.

σημερινού Κράτους της «Δημοκρατίας της Βορείου Μακεδονίας». Δηλ., αυτό το τμήμα και τα άλλα δύο, βορειότερα, η Αρχαία, εκτός Μακεδονίας, Δαρδανία, σημ. Βαρδάρια, με πρωτεύουσα την πόλη των Σκοπίων, και μέρος της Αρχαίας Ιλλυρίας, όπου το συμπαγές αλβανικό στοιχείο Τετόβου και Δίβρας, που συνορεύει προς Κόσοβο, συνιστούν την όλη γεωγραφία του Κράτους αυτού. Βάσει αυτής της γεωγραφίας, προέκυψε η ονοματοδοσία της «Δημοκρατίας της Βορείου Μακεδονίας», εκ του ιστορικού τμήματος μεταξύ των τριών, έντιμα, δίκαια και ξεκάθαρα για την γεωπολιτική ειρήνη της περιοχής μας, στα πλαίσια των Αρχών του Διεθνούς Δικαίου και της Καλής Γειτονίας, επί σταθερών βάσεων.

Ακόμη μία επισήμανση, επιπλέον, από εκκλησιαστικής, χριστιανικής ορθόδοξου πλευράς, για την κυρίως ιστορική Μακεδονία, την σημερινή, Ελληνική, Μακεδονία στην Βόρεια Ελλάδα. Εδώ ο Απόστολος των Εθνών Παύλος ίδρυσε τις πρώτες επί ευρωπαϊκού εδάφους χριστιανικές Κοινότητες, το 50 μ.Χ., Φιλίππων, Θεσσαλονίκης, Βεροίας. Εκήρυξε εδώ την χριστιανική πίστη, ελληνιστί. Έτσι, προέκυψαν οι δύο προς Θεσσαλονικείς και μία προς Φιλιππισίους επιστολές, ελληνιστί. Εδώ, η πρώτη ευρωπαϊά χριστιανή, ελληνίδα γυναίκα, η Λυδία η Φιλιππισία.

Κατόπιν όλων των αμέσως προηγηθέντων γεγονότων, πως η Εκκλησία της Ελλάδος όφειλε να σιωπήσει για το θέμα της ονοματοδοσίας του Κράτους των Σκοπίων; Όπως το ήθελαν και το δήλωναν κάποιοι ανευθυνουπεύθυνοι; Πολύ περισσότερο, που επί Ελληνορωμαϊκής Αυτοκρατορίας, του Βυζαντίου, δηλ. και της, αλήστου μνήμης, διαδόχου της Οθωμανικής, οι μακεδονικές της Ελλάδος Μητροπόλεις διατηρούν έκτοτε, ως σήμερα, τίτλους υπερτιμίας και εξαρχίας, οιονοί **πνευματικής κυριότητας**, της Μακεδονίας ως: Μακεδονίας, Άνω Μακεδονίας, Δυτικής Μακεδονίας, Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας, ως υπαγόμενες τότε διοικητικά-και σήμερα πνευματικά – στην Μ.τ.Χ.Ε. Κωνσταντινουπόλεως; Όλα τα παραπάνω εξέφραζαν ο Μακαριώτατος και η Ι. Σύνοδος του 2018 στο τότε γεωπολιτικό Ζήτημα της ονοματοδοσίας της «Δημοκρατίας της Βορείου Μακεδονίας» των Σκοπίων.

Εξ άλλου, στο εκκλησιαστικό πρόβλημα ονοματοδοσίας της Ορθόδοξου Εκκλησίας των Σκοπίων, η Εκκλησία της Ελλάδος (Ο Μακαριώτατος και η Ιερά Σύνοδος) συμπαρατάχθηκε, με τα δικά της επιχειρήματα, με την Μητέρα Πρωτόθρονη Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, προς την οποία ανηνέχθη, ως εις έκκλητον Αρχήν, κατά την ιεροκανονική τάξη, η Ηγεσία της Εκκλησίας των Σκοπίων, και έκαμε αποδεκτή την Απόφαση της Κωνσταντινουπόλεως, της 9ης Μαΐου 2022.

Κατ' αυτήν, επιλέξει: «Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον αναγνωρίζει ως όνομα της Εκκλησίας ταύτης το <Αχρίδος> (νοουμένης της περιοχής της δικαιοδοσίας αυτής μόνον εντός των ορίων της επικρατείας του Κράτους της Βορείου Μακεδονίας, ως υπεσχέθη εγγράφως προς το Οικουμενικόν Πατριαρχείον ο Προκαθήμενος αυτής, αποκλείουσα τον όρον <Μακεδονία> και οιοδήτι άλλο παράγωγον της λέξεως <Μακεδονία>».

Χωρίς πολλές κουβέντες, η εκκλησιαστική ιστορία και διπλωματία τοποθετεί τα πράγματα στην θέση τους τόσο ιστορικοκανονικά, όσο και ιστορικο-πολιτικά.

Κοινωνική τρομοκρατία – Αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος: «Ζητούμε όλοι να ακουστόμε». Το γεγονός της κοινωνικής τρομοκρατίας δρα κατά του «κοινωνικού ιστού» και «υπέρ της ρήξης του», με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Με αφορμή την τρομοκρατική

επίθεση στην έδρα του Ι.Ε.Θ.Π., στις 8 Φεβρουαρίου 2022, αλλά και πολλές άλλες στον χώρο της παιδείας, κυρίως, ο Μακαριώτατος παρεμβαίνει με μηνυματική επιστολή στο Ίδρυμά μας, του οποίου ο ίδιος είναι Ύπατος Επίτιμος Πρόεδρος, στις 4 Μαρτίου 2022, και γράφει: «Η εποχή μας χαρακτηρίζεται δυστυχώς από ακραία πολλές φορές επίθεση, σε ό,τι σχετίζεται ή έστω θυμίζει τις βασικές αξίες που διέπουν την ιστορία της πατρίδας μας, αλλά και σε ό,τι παραπέμπει στις θεμελιώδεις, δομικές για την πορεία της ανθρωπότητας, αξίες και πραγματικότητες. **Ζητείται η ανατροπή των πάντων. Επιδιώκεται να οριστεί εξαρχής ο άνθρωπος με νέους όρους. Κυριαρχεί αυτό, που προσφυώς ονομάστηκε επανάσταση του οτιδήποτε.**

Ασφαλώς, η επίθεση, που δέχθηκε η έδρα του Ιδρύματος, είναι έκφραση αυτής της λογικής. **Ο μηδενισμός εκβάλλει σε βία και καταστροφή.** Πρόκειται ασφαλώς για αθλιότητα. Η συμπάρασταση ωστόσο που δεχθήκατε από πολλούς ανθρώπους δεν επιτρέπει στην απογοήτευση να σκεπάσει τα πάντα.

Με το παρόν επιθυμώ να ενώσω την φωνή μου με όλους εκείνους που καταδίκασαν το συγκεκριμένο γεγονός και ζητούν να ακουστούν. **Ζητούμε όλοι να ακουτούμε.** Όλοι όσοι δεν θεωρούμε καθόλου αυτονόητο ότι οφείλουμε να απολογηθούμε για τις παραδοσιακές αξίες, τις οποίες πιστεύουμε και πάνω στις οποίες δομούμε την ζωή μας. **Αξίες που συνιστούν και πλουτίζουν το όνειρό μας για την πορεία της Κοινωνίας και της Πατρίδας μας».**

Είναι επιβεβλημένο να δηλωθεί εδώ ότι, κατά το Ανακοινωθέν του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, οι τρομοκράτες – δράστες, 3, συνελήφθησαν, επ' αυτοφώρω, από αστυνομικούς της Αντιτρομοκρατικής Υπηρεσίας Βορείου Ελλάδος, παραπέμφθηκαν σε δίκη για κακουργηματικές πράξεις και προφυλακίσθηκαν. Ανήκουν αυτοί στην «Οργάνωση Αναρχική Δράση», με μεγάλη αναρχική δράση από το 2016 κ.ε.

Η ανωτέρω Επιστολή Μακαριωτάτου **είναι είδος Κοινωνικού Μανιφέστου**, με ανυπολόγιστη θετική απήχηση στην όλη Κοινή Γνώμη. Π.χ., ο υπεύθυνος του Φωτοτυπείου, που τον παρακαλέσαμε να μας φωτοτυπήσει 20 αντίτυπα της προς αποστολή στους Αρμοδίους Φορείς, μόλις διάβασε την επιστολή, εκπλαγείς ευχαρίστως για το περιεχόμενό της, προσφέρθηκε και ανατύπωσε πλαστικοποιημένη την επιστολή σε 500 αντίτυπα για διάδοσή της, όπερ και εγένετο, για να προκληθούν πολύ θετικές αντιδράσεις ανακουφίσεως και συγχαρητηρίων για την αρχιεπισκοπική αντίσταση και αντίδραση στο γεγονός.

Εδώ, αξίζει, σχολιασμός της αρχιεπισκοπικής διατυπώσεως: **«Επιδιώκεται να ορισθεί εξ αρχής ο άνθρωπος, με νέους όρους. Κυριαρχεί αυτό, που προσφυώς, ονομάστηκε επανάσταση του οτιδήποτε».** Την μεγάλη αυτή, τηλεγραφικώς, αλήθεια επεξηγεί ο Μακαριώτατος στο Β' μέρος της Εισηγήσεώς του,²³ στην Τακτική Σύναξη της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, στις 4 Οκτωβρίου 2022.

Γράφει: «Σήμερα, βλέπουμε τα πάντα να είναι **ρευστά, ασαφή, να εξελίσσονται ραγδαία...** Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της εποχής μας είναι ο **συγκρητισμός...** θρησκευτικές ιδέες, διαφορετικής προέλευσης, εκλαϊκευμένες, διαχέονται παντού **με τρόπο άναρχο, αναρχικό και ανοργάνωτο...** Σήμερα οι περισσότεροι δεν αποδέχονται

23 Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος 2022, 4-7.

την πίστη της Εκκλησίας, όπως διατυπώνεται σε αυτήν. Αδιαφορούν. Αναμειγνύουν κάποια στοιχεία της Ορθοδοξίας με ατομικές τους ή ξενόφερτες πεποιθήσεις και συνήθειες, που αλλοιώνουν την παραδοσιακή νοοτροπία και συνθέτουν **μία ατομική θρησκεία...** Όλα αυτά και τόσα άλλα οδηγούν στην **ανάγκη επανευαγγελισμού**. Πρέπει και πάλι να ξεκαθαρίσουμε τις θεολογικές προϋποθέσεις **για τη σχέση του ανθρώπου με τον Θεό, τον συνάνθρωπο και τον κόσμο**».

Πανορθόδοξες αναταράξεις. Η στάση της Εκκλησίας της Ελλάδος στο ρωσο-ουκρανικό πρόβλημα δια του Αρχιεπισκόπου Ιερωνύμου και της περί Αυτόν Ιεράς Συνόδου είναι μηνυματική και παραδειγματική, ωσαύτως.

Γράφει ο Μακαριώτατος τα εξής σε «Επιστολή του προς τον Πατριάρχη Μόσχας Κύριλλο». Παραθέτουμε κάποια αποσπάσματα.

«Η Εκκλησία της Ελλάδος αισθάνεται έντονο το χρέος να υψώσει φωνήν διαμαρτυρίας υπέρ πάντων των, ως μη ώφειλε, θυμάτων του πολέμου και υπέρ πάντων των διωκομένων. Θρηνηί δι' όσους εθανατώθησαν, αλλά και δι' όσους εισέτι δοκιμάζονται και διώκονται εκ της κακότητας, της μισαλλοδοξίας και της βαρβαρότητας, **αίτινες προέρχονται, δυστυχώς, ουχί εξ αλλοπίστων, αλλ' εξ ομοδόξων χριστιανών**». Και αλλού: «Η Εκκλησία της Ελλάδος... απευθύνει θερμοτάτην έκκλησιν... ίνα, επ αφορμή και της επικειμένης ενάρξεως της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής, αντισταθή η Υμετέρα Μακαριότης και σύμπασα η Αγιωτάτη Εκκλησία της Ρωσίας εις τα πολεμικά σχέδια των κοσμικών ηγετών και εστέ βέβαιος ότι η παρέμβασις της Υμετέρας Μακαριότητος προς τον ανωτέρω σκοπόν θα αποβή καταλυτική». Και αλλού: **«ο πόλεμος μεταξύ ομοδόξων εθνών απομειοί την φερεγγυότητα ημών ως χριστιανών**». Και καταλήγει ο Μακαριώτατος, με ύστατη έκκληση στον Πατριάρχη Μόσχας, ώστε να συμβάλει **«εν τω συνδέσμω της αγάπης εις την επικράτησιν της ειρήνης, ήτις εστίν ο Χριστός. Τοιουτοτρόπως, η Ορθόδοξος Εκκλησία θα αποδειχθή ως ο γνησιώτερος και ισχυρότερος ειρηνοποιός παράγων...»**.

Και η κατακλείδα, κατά την ταπεινή μας κρίση, όλων των παραπάνω θέσεων περί του προσώπου και της βιωτής του Μακαριωτάτου, πριν την δική μας κατακλείδα στην παρούσα Εισήγηση για την 15ετία Του, έχει ως εξής. Εξ αφορμής της ερεύνης-βιβλίου του Ιδρύματος Εθνικού και Θρησκευτικού Προβληματισμού, επί του, τα μάλιστα επικαίρου κειμένου της Συνθήκης της Λωζάννης, 24 Ιουλίου 1923, που του εστάλη και απάντησε, επικαιροποιημένα, ως εξής στην επιστολή του, από 4 Νοεμβρίου 2022.

Γράφει ο Μακαριώτατος: **«Η ευρωπαϊκή γειτονιά μας** βιώνει στις μέρες μας πόλεμο και οικονομικές δυσκολίες λόγω της ενέργειας, του κλίματος, της πανδημίας και άλλων παραγόντων και συμφερόντων και αναδύεται επικίνδυνα ο αναθεωρητισμός. Συμμαχίες και μέτωπα αναδιατάσσονται. Η θάλασσα του Αιγαίου βρίσκεται δυστυχώς πάλι ως πρώτο θέμα στα δελτία των ειδήσεων και στο στόμα των διπλωματών. Θέματα, όπως οι υπερπτήσεις και η αποστρατικοποίηση των νησιών και οι εξοπλισμοί **απαιτούν** προσεκτική και σοβαρή συζήτηση και ασφαλώς **φρόνημα εθνικό και ομοψυχία**. Είναι, λοιπόν, πολύτιμη η γνώση των βασικών σημείων της Συνθήκης της Λωζάννης, όπως και μια ανάλυση των κειμένων αυτών».

ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΑ

Το προσωπικό μας Συμπέρασμα-Κατακλείδα από όλα τα εδώ, εκ πηγών αψευδών, και προσωπικών, λόγω ιδιότητας, εμπειριών, αναλυθέντα περί την 15ετίαν Αρχιεπισκοπίας Ιερωνύμου Β΄ (2008-2023) έχει, ως εξής, λυρικό τω τρόπω.

Θεέ μου, τί 15ετία αυτή, Μακαριώτατε! Μετέσχα προσωπικά, ενεργά στα προβλήματα της Εκκλησίας της Ελλάδος και της όλης Ορθοδόξου Εκκλησίας με επίσημη ιδιότητα, είτε του Γ. Γραμματέως Θρησκευμάτων, είτε του Ειδικού Συμβούλου της Ι. Συνόδου και προσωπικά μονίμως των δύο προκατόχων Σας Μεγάλων Αρχιεπισκόπων Σεραφείμ (1974-1998) και Χριστοδούλου (1998-2008), είτε και της Επιτροπής Ορθοδοξίας της Βουλής των Ελλήνων (1992-1994) και του Υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης (1990-1994).

Όλα εκείνα τα προβλήματα της Εκκλησίας μας, επί Σεραφείμ και Χριστοδούλου, δεν μπορούν, όλα μαζί, να συγκριθούν με τα τωρινά, της 15ετίας Σας. Αυτό, όμως, υπήρξε το θέλημα του Θεού και για τους τρεις Σας. Που, ταπεινά, φρονώ ότι και οι τρεις, με πρώτον τον αείμνηστο Εκείνο Μεγάλο Αρχιεπίσκοπο Σεραφείμ, του οποίου είστε αρχιερατική επιλογή, «με πλούσια τα πνευματικά οφέλη και τις εμπειρίες πολλές κοντά στον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο Σεραφείμ», όπως, γράφετε (βλ. Εισήγηση, σελ. 2), ανήκετε στην μία και την αυτήν, ιδιόμορφη, λόγω των ιδιομόρφων καταστάσεων, πρωτότυπη και διδακτική Σχολή Διοικήσεως της Αγιωτάτης Εκκλησίας της Ελλάδος και σε σχέση με την Πολιτεία, αλλά και με το Πανορθόδοξο Σύστημα Διοικήσεως της καθ'όλου, κατ'Ανατολάς, Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Μακαριώτατε, Σας ευχόμαστε ΥΓΕΙΑ στον ανηφορικό δρόμο πηδαλιουχίας του Σκάφους της Εκκλησίας., τώρα σε μείζονα θαλασσοταραχή, με ατάραχο, έμπειρο, συνετό νουν σοφίας, του μέτρου και της διακρίσεως, που η Θεία Πρόνοια Σας επιδαψίλευσε. Σας ευχαριστούμε και Σας ευγνωμονούμε. Θεού θέλοντος, θα ξαναβρεθούμε, να Σας ανατάμουμε και αναλύσουμε, και στην 20ετία Σας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελόπουλος Αθ. (2022): Εκκλησιαστική Ιστορία. Ιστορία των θεσμών διοικήσεως και ζωής της Εκκλησίας της Ελλάδος, Δέκατος Ένατος Εικοστός Αιώνας, έκδ. Μπαρμπουνάκης, Θεσσαλονίκη.

Εγκύκλιος (2010): Ιεράς Συνόδου Ιεραρχίας Εκκλησίας της Ελλάδος. Θέμα: «Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος Προς το ΛΑΟ», Νοέμβριος.

Εφημερίδα ΤΟ ΠΑΡΟΝ, 18-9-2022, 9-10-2022, 4-12-2022, 25-12-2022.

Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος (2022): «Εισήγηση της Α.Μ. του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου κατά την Τακτική Σύναξη της Ιεραρχίας την 4^η/10/2022. Οι Απαντήσεις που άργησαν να έρθουν».

Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος προς τον Ελληνικό Λαό (2022): 24ωρο Πρακτορείο Εκκλησιαστικών Ειδήσεων Romfea.gr, 7-10-2022.

Κατά Ι. 6, 35-37.

Κατά Λ. 9, 62.

Κατά Μ. 6, 1-5.

Κατά Μ. 10, 45.

Κατά Μ. 9, 35-36.

Ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος, του 1977.

Πλάτωνος, Εις τον Διάλογο «Θεαίτητος».

Πράξεις Αποστόλων 22, 3.

Το Σύνταγμα της Ελλάδος, του 1975.

ARCHBISHOP OF ATHENS AND OF ALL GREECE IERONYMOS, THE SECOND. ON THE OCCASION OF 15 ANNIVERSARY OF HIS ARCHBISHOPRIC (2008-2023)

Athanasios Angelopoulos, Ph.D

Professor University, Institute for National and Religious Affairs, Thessaloniki, Greece

Summary:

Economical crisis in Greece.

The Archbishop Ieronymos stands among the first to face and address the problem of the deep economic crisis in Greece. His basic problem and agony was, how to face the acute phenomenon of POVERTY in the society. His contribution was unique and in close cooperation with the State.

1. Church property. Concrete actions and initiations by the Archbishop for utility of Church property for assistance of the Poor and the Church. Declares: «The Church offers again what is possible to Her», «with respect and responsibility to the human face as icon of God».

2. Panorthodox care. The Church of Skopie. Contribution of the Archbishop, on a historical and Holy Canonical basis, to the solution of the names to be given to the new State and Church of Skopie, as «Democracy of North Macedonia» and «Church of Ahris». In close productive cooperation with the State of Greece and the Ecumenical Patriarchate of Constantinople.

3. Ukraine – Russian relations. Contribution of the Archbishop, on historic and Canonical Legal basis, to the solution of the Autocephalous Status of the Orthodox Church in Ukraina-Kiev, in cooperation with the Ecumenical Patriarchate and other Local official Orthodox Churches.

4. Pandemia Covid 19. Archbishop declares the People to be vaccinated to be safe against the pandemic of Covid 19. Conviction with arguments of the anti-vaccinated movement, among the church People, even.

5. Social terrorism. The problem of social terrorism is a new, in a new way, phenomenon in Greece. Archbishop Ieronymos stands with arguments against this social illness. Declares: «Is asked by this behaviour the upset of everything. This phenomenon is nominated, smartly, as the revolution of nothing». Furthermore, «Nihilism – midenism is expressed as violence and catastrophe». «We all ask to be heard». Archbishop's positions stand as a kind of «Social Manifesto».

Keywords:

ARCHBISHOP OF ATHENS IERONYMOS THE SECOND (2008-2023), CONTRIBUTION TO THE SOCIETY AND TO THE BEST RELATIONS BETWEEN STATE AND CHURCH IN GREECE, CHURCH PROPERTY, CARE OF THE CLERGY, PANDEMIA COVID 19, ENERGY AND FOOD CRISIS, MACEDONIAN QUESTION, UKRAINIAN AUTOCEPHALITY, PANORTHODOX PROBLEMS, NEWOTTOMAN POLITICS OF TURKEY, SOCIAL TERRORISM.

Τῷ Ἐντιμολογιώτατῳ κυρίῳ Ἀθανασίῳ Ἀγγελοπούλῳ, Ἀρχιεπισκοπῷ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, Διευθύνοντι Συμβούλῳ τοῦ Ἱερωτάτου Ἐθνικοῦ καὶ Θερησκευτικοῦ Προβληματισμοῦ, τέκνῳ τῆς ἡμῶν Μετριότητος ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῷ, χάριν καὶ εἰρήνην παρὰ Θεοῦ.

Ἐμπλεῖς συναισθημάτων ἀγάπης καὶ τιμῆς πρὸς τὸν Μακαριώτατον ἀδελφόν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμον, συγχάρισμα ἐνὶν διὰ τὴν προποσειδιαν ὁργανιώσεως τῆς παροῦσης ἀκαδημαϊκῆς ἐπιχειρήσεως ἐπ' ἀφορμῇ τῆς συμπληρώσεως δεκαπενταετίας ἀπὸ τῆς ἀναφῆσεως. Αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν Θρόνον τοῦ κλεινοῦ Ἰστοῦ (2008-2023), εὐχόμενοι ἐπιτυχῇ κατὰ πάντα τὴν διεξαγωγὴν τῆς.

Ὁ Μακαριώτατος ὑπήλξε, καθ' ἄλλην τὴν μακρὰν παρουσίαν καὶ μαρτυρίαν του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκφραστῆς μιᾶς διακονικῆς ἱεροσύνης. Ἠγωνισθῆναι μὲ σθένος καὶ ποιμαντικὴν φαντασίαν διὰ τὴν οὐκωσίαν τοῦ Ἐυαγγελίου ἐν τῷ κόσμῳ, ἀπαρεγκλίτως πιστὸς εἰς τὴν πανίερρον παρακαταθήκην τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων, ἔχων εὐήκοον οὖς διὰ τὰ μνημόνια καὶ τὰς προκλήσεις τῶν καιρῶν, ἐν ἐπιγνώσει ὅτι οὔτε ἡ ἰσοτιμία φερεται καὶ ἡ κλεισιότης, οὔτε ἡ ταυτισία τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν κόσμον ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν Κυριακὴν ἐντολήν, ὅπως καταστῶμεν τὸ «ἅλας τῆς γῆς» καὶ τὸ «φῶς τοῦ κόσμου», τοποθετοῦντες τὸν ἀνημμένον Ἰσχυρὸν «ἐπὶ τὴν Αὐχίαν».

Ἐχονε μετὰ τοῦ Μακαριώτατου καὶ προσφιλετάτου ἀδελφοῦ κοινὰς ἀπόψεις περὶ τῶν μεγάλων συγχρόνων προβλημάτων καὶ περὶ τοῦ τρόπου ἀντιμετωπιώσεώς των. Ἀμφότεροι τρέφομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἰσχύς ἡμῶν εἶναι πνευματικὴ, ὅτι ἡ Ορθόδοξος ἡμῶν πίστις, εἶναι ἀκένωτος πηγὴ ζωτικῶν ἀληθειῶν διὰ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὴν σχέσιν του μὲ τὸν ἑαυτόν του, μὲ τὸν πλησίον, μὲ τὴν κοινωνίαν καὶ μὲ πᾶσαν τὴν κτίσιν. Γνωρίζομεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ τροφὴ τοῦ Γένους καὶ ἡ κίβητος τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ του, ὅτι ἡ διάδοσις τῆς ταυτιότητός μας καὶ τὸ μέλλον μας συναρτῶνται μὲ τὴν σχέσιν μας μὲ αὐτὴν.

Χάρις εἰς τὸ ἀκραιφνὲς ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν διαρακτικότητα τοῦ Μακαριώτατου, ἡ Ἁγιώτατῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος εἶχε σημαντικὴν παρουσίαν εἰς τὴν τελικὴν καὶ ἀποφασιστικὴν φάσιν τῆς προετοιμασίας τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὴν πραγματοποιήσιν αὐτῆς ἐν Κρήτῃ κατὰ Ἰούνιον τοῦ ἔτους 2016. Ἡ δὲ ἀναγνώρισις τοῦ Οὐκρανικοῦ Ἀποκεφάλου, μὲ θαρραλέαν ἀπόφασιν καὶ πρόστασιν Αὐτοῦ, πρῶτον χρονικῶς μετὰ τὸν Ορθόδοξον Πρόκαθημένον, ἀποτελεῖ καθοριστικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς Ορθοδοξίας, καὶ θὰ παραμείνῃ κλέος ἀνάσων διὰ τὸν Τιμιώτατον ἀδελφόν. Ἐξ ἄλλου, ὑπάρχει συναντιληψὶς καὶ συμμόρφωσις τῆς ἡμῶν Μετριότητος καὶ τοῦ Μακαριώτατου εἰς τὴν ἀξιολόγησιν τῶν χρεόντων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ εἰς τὴν ἀναζητήσιν λύσεων, πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει

τῆς κανονικῆς παραδόσεως τῆς Ορθοδοξίας καὶ τῆς μακαριῶνος καὶ κατηξιωμένης ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ πρακτικῆς.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος διακονεῖ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ μὲ σοφίαν, σεμνότητα, διάκρισιν καὶ φιλόανθρωπον διάθεσιν. Ἀξιομνημόνευτος καὶ ἀειοθαύματος εἶναι ἡ κοινωνικὴ Του εὐαισθησία καὶ ὁ ἀγὼν του, λόγῳ καὶ τῆς εἰδικότητός Του ὡς ἀρχαιολόγου, διὰ τὴν διάδοσιν καὶ τὴν ἀνακαινίσιν ἐκκλησιαστικῶν μνημείων. Ἐπιανοῦμεν ἐπίσης τὴν δημοκρατικὴν συνεργασίαν Του μὲ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, συμμόρφως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν διακρικτῶν ρόλων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ὁ ἀμοιβαίος σεβασμὸς τῆς ὁποίας ὡδήγησεν ἤδη εἰς τὴν διευθέτησιν πολλῶν ἐκκενρῶν θεμάτων. Εἰς ἅλας τὰς πετυχίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἡ μαρτυρία τοῦ Μακαριώτατου ἀδελφοῦ συμβάλλει εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν προάσπισιν τῶν ὁρίων καὶ τῶν ἱερῶν τοῦ Γένους.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, δεόμενοι τοῦ Δομητόρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ δότηρος παντός ἀγαθοῦ, ὅπως χαρίζηται εἰς τὸν Μακαριώτατον ἀδελφόν ὑγίαν κατ' ἄμωρον ἀκλόνητον καὶ πᾶσαν ἀνιῶθεν εὐλογίαν, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος τῆς Ἁγιώτατης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ορθοδοξίας ὅλης, καὶ πρὸς δόξαν τοῦ ὑπερουρανοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ, ἐκφράζομεν τὰς εὐλικρινεῖς εὐχαριστίας τῆς ἡμῶν Μετριότητος ἐπὶ τῇ προσκλήσει, ὅπως συμμετάσχωμεν εἰς τὴν ἐπετειακὴν ταύτην ἐκδήλωσιν, καὶ εὐχόμεθα τοῖς ὁργανωταῖς, τοῖς ὁμιληταῖς καὶ πᾶσι τοῖς συμμετέχουσιν τὴν ἀρθρον χάριν καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς σοφίας.

Ἱερώνυμος
Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
Ἐκ τῆς ἐπιτομῆς
Ἰανουαρίου κ.ε'

Μήνυμα Οικουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου Α΄.
Letter of the Ecumenical Patriarch Bartholomaios A΄.